

5 618.328/10

XIV A1d
1832
Lwob

500

КООПЕРАТИВНА БІБЛІОТЕКА Ч. 10.

А. ГАВРИЛКО

Щоби в нас була здорова господарка

Л Ъ В І В

1 9 3 2.

НАКЛАДОМ АВТОРА. — З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“, РИНОК 10.

Тогож автора вийшли:

„КООПЕРАТИВНА БІБЛІОТЕКА“

- Ч. 1. „Підстави кооперації“.
- Ч. 2. „З чим бореться у нас кооперація?“
- Ч. 3. „Як кооперація стремить до мети?“
- Ч. 4. „Кооператива, від якої походить споживча кооперація“.
- Ч. 5. „Кооперативи рільників“.
- Ч. 6. „Що лихохо у наших господинь та як борьтисяз лихом“.
- Ч. 7. „Роля учительства в кооперації“.
- Ч. 8. „На низинах кооперації“.
- Ч. 9. „В сільських споживчих кооперативах“.

А також видання Р. С. У. К.

- Ч. 10. „Коли повстає недостача товару?“
- Ч. 11. „Між кооп. продавцями“.

ЗАМОВЛЯТИ

**В КООПЕРАТИВНИХ ЦЕНТРАЛЯХ
АБО ЧЕРЕЗ КНИГАРНІ.**

КООПЕРАТИВНА БІБЛІОТЕКА Ч. 10.

А. ГАВРИЛКО

Щоби в нас була здорова господарка

Л Ъ В І В

1 9 3 2.

НАКЛАДОМ АВТОРА. — З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“, РИНОК 10.

ЗДОРОВІ ТА ХОРІ ПІДПРИЄМСТВА.

Фабрика. Неначе страву до губи приймають печі вугілля. Неначе нерви в живім тілі переносять паси рух одної частини машин на другу частину. Неначе в ставах кости живих істот, так получені складники машин з собою. Палить, огріває, ударає збуджена сила, перемінює сировину на новий матеріал, на нові форми, на витвір, на продукт. Та сила мене, гладить, витесує, вирівнує, розмірює, сортує, викидає, вантажить, везе. Повне життя у фабриці. Чого не всилі зробити машина, те зроблять люди — машини: робітники. За цілість дбає управляюче бюро. Воно назначує працюючому велитневи волю, мету, близьке і даліше завдання. Воно лучить фабрику із світом, а світ дає фабриці працю і громадську вартість її продуктови.

Та є й лихо працюючі фабрики. Якраз у розгарі роботи забракло фабриці вугілля. Відкладали замовлення, бо надіялися, що ціна палива спаде. Ціна не спала, а вогонь погасає і фабрика працює тільки частинно. Нещастя ходить у парі. Десь по дорозі застрягло замовлене смавило до машин. Пірвалися паси. Давно звертали увагу на потребу надбати запасові паси. В управляючому бюрі легковажили зголошення. Там віддавна є пекло. Там один директор підкладає ногу другому. Кажуть, що ворожнеча йде тому, бо оба директори сватають сина властителя фабрики із своїми дочками. Тепер доказують собі взаємно нездарність і винувастю застою фабрики. Дійшло до крайности. Відборці ждуть на товари, а їх немає. Виповідають контракти та звертаються з замовленням до інших фірм. Власник виповідає місце обом директорам. Подія дістається на сторінки преси. Конкуренти роздувають подію широко та використовують положення. Їх агенти відбирають до решти ринки збуту хорому підприємству, в якого є видатки і страти, а нема відповідних прибутків.

Так є. Підприємства, неначе живі істоти, можуть бути: здорові або хорі.

Ось невеличка споживча кооператива. Всего 500.— зл. місячного торгу. А коли є хтось, хто найде відповідних людей до праці в ній, а коли є в пору всі потрібні товари в склепі, а коли є кому їх зручно продати, коли є доходи на побільшення власних фондів, коли ніщо не працює марно, все росте, підноситься й ростом притягає громаду, — не впаде кооператива. Вона живе, живе здорово. Нездорово буде вона жити й завмре, завалиться, коли тільки якась одна неправильність вкоріниться в кооперативу, коли наприклад

нема кому подбати за правильну доставку товарів або нема кому їх зручно і в пору продати: коли тратять на підприємстві.

Ось молочарня. В ній мусить бути правильна доставка і правильне відбирання набілу, зразкова чистота, своєчасна закваска сметани та виріб масла з неї, — мусить бути правильна висилка продукту, точніська виплата гроша доставцям і правильна оцінка дохідности збуту для них. Не буде правильности, хочби тільки в одній ділянці, — то не буде здорової господарки в молочарні і знидіє та впаде підприємство.

В кредитовій кооперативі мусить іти одночасно правильна наука ощаджування і правильне організування дрібної ощадности, правильне визичування принятих на ощадність фондів, правильне плачення відсотків, сплачування позичкових рат, точне виплачування відповіджених вкладок. Буде у всім тім точність та правильність, то буде рости підприємство, його господарка буде здорова. А коли тільки один із складників життя організації не буде точним, то організація може завмерти зовсім.

Збуваєте свині? Правильно мусить працювати той, хто слідить за ціною товарів і калькулює дохідність збуту для продуцента, і правильна праця мусить бути в того, хто вишукує жерело збуту, хто організує доставку безрог до вагону і перевіз його залізницею, хто зголошує висилку, зголошує прибуття її на місце, хто вписує доставку й вагу штук, хто одержує готівку та виплачує її доставцям. Буде правильність у кожній з тих робіт, тоді буде здоровою господарка підприємства і удержиться збут. Колиж неправильно буде хочби тільки одна із складових робіт збуту, тоді нездоровою господаркою завалять підприємство.

Здорове підприємство тоді, коли всі його частини працюють якслід, коли один орган не змушує до застою чи надмірної напруги другий, коли найменший нютик, найбільший молот в машині, найслабший порух думки в праці лучить одна воля в цілість. Підприємства хорують неуспішною роботою поодиноких органів або через недостачу міцної злуки поодиноких функцій у всервучу, а на одну мету направлену: силу.

ПЛЯНОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Здоровля буде в підприємстві тоді, коли до того здоровля будуть змагати. Змагання вінчає успіх, коли воно пляномірне.

Хто виконує добре обдуманій плян, той щадить на праці, щадить на видатках, доходить легко та хутко до ціли.

Безплянова діяльність, це мішення болота на одному місці.

Безп'янова праця двох чи більше людей в товаристві — це ніяка праця, це тільки перешкоджування собі в праці.

Уложити та прийняти плян діяльності, значить створити щось вищого над себе, неначе видати собі самому приказ так ділати, як обміркували.

Інжинір творить плян будівлі. Він мусить в першу чергу знати призначіння будівлі, чому вона має служити, з якого матеріялу буде будувати та яка сила видержаности того матеріялу з огляду на намірений розмір будівлі.

Організуємо кооперативу. Мусимо також зачати від оцінки найпервіснішого чинника, з якого та на яким будуємо.

Хочемо мати в селі споживчу кооперативу. Перед її за-снованням мусимо перевести ось яке обчислення.

В селі є наприклад 100 хат. Річно купує пересічно кожна хата:

Нафти	30 л.	по 0,60	18.— зл.
Соли	60 кг.	по 0,36	21.60 „
Сірників	50 кор.	по 0,10	5.— „
Муки	20 кг.	по 0,50	10.— „
„	20 кг.	по 0,35	7.— „
Круп — рижу	10 кг.	по 0,90	9.— „
Цукру	3 кг.	по 1,80	5.40 „
Чаю, кави, перцю, олію		за	10.— „
Цикорії, дріжджа		за	5.— „
Солонини	5 кг.	по 2,50	12.50 „
Мила, соди, синки		за	10.— „
Гузиків, стяжок, ниток		за	5.— „
Іншої галянтерії		за	5.— „
Смавила до чобіт		за	2.50 „
Смавила до воза		за	5.— „
Підків, заліза, цвяхів		за	10.— „
Олівців, зошитів, чорнила		за	5.— „
Інше, усяке		за	4.— „

Разом кругло: 150.— зл.

Рахуємо, що не зможемо в кооперативі зєдинити більше, ніж половини закупів села, отже від 100 хат по 75.— зл.

На усякі перешкоди відкидаємо ще 7.500.— зл.

Остає сподіваного річного торгу приблизно 1.500.— „

6.000.— зл.

В подрібній продажі можна одержати в селі 15% доходу від того торгу, отже річно 900.— зл. Цей сподіваний дохід можна буде побільшити ще о 100.— зл. на продуктах, бо, місто готівки, будуть напевно приносити яйця і повинен вийти зарібок, як різниця між обережним приняттям, а догідним збутом. В сумі можна буде в даній місцевости надія-тися найбільше 1.000.— зл. річного доходу кооперативи.

З того доходу треба буде покрити ось які приблизні видатки:

Продавцеві 3% від торгу товарами, отже до	180.— зл.
Податок оборотовий і інші	40.— „
Оплата контроль і ревізій	50.— „
Чинш (12 × 5.—)	60.— „
Книговедець 1% торгу	60.— „
Справник 1% торгу	60.— „
Касієр 1/2% торгу	30.— „
Кооперативна преса	40.— „
Жертви	20.— „
Поїздки в кооп. справах	20.— „
Обезпечення	20.— „
Зужиття рухомостей	30.— „
Разом	610.— зл.

Повинно остати чистого зиску приблизно до 400.— зл., з якої-то суми надзвірна рада запропонує певно приділити відповідну частину до запасного фонду, дещо на освітні цілі, а решту на звороти від закупки членів.

Зложивши такий плян, вдумався в него і юрбою повинні злітати над ним ось які питання, що на них треба зараз відповісти.

Питання. Що буде, коли не встигнемо зорганізувати навіть половини закупок села, коли життя стане ще більш нужденне, ніж є тепер, і життєва стопа спаде ще нижче?

Відповідь. Тоді одні видатки знизяться самі собою, бо автоматично (склепар, податки), а другі знизимо. В першу чергу члени управи будуть тоді працювати без місячної заплати, а одержуть відповідну нагороду за страчений час з річного зиску, як він буде. Автім в нашій ініціативній гуртці є кооперативна свідомість і є у нас громадська амбіція удержати кооперативу. Мусимо кооп. свідомість поширювати й будити громадську амбіцію у всего населення, щоби всі купували в кооперативі, бо ця господарська організація є конечна в селі і мусить все існувати.

Питання. Що буде, коли не найдемо продавця за 15.— зл. місячно?

Відповідь. Продавцеві назначимо години торгу ранком і вечером, коли найбільше купують. Не буде мати багато праці, а постійно, хоч і небагато, зарабляти цілий рік, трудно на нашому селі. Автім даємо йому змогу заробити собі багато більше. Добрий продавець притягає покупців і кожного дня має можливість усвідомляти населення про кооперацію. У нас може притягнути ще на-

віть другу таку пайку торгів, яку беремо в рахубу, і тоді одержить подвійну заплату, як тепер пропонуємо.

Питання. Що буде, коли продавець порушить маєток, коли зіпсує товари?

Відповідь. Візьмемо від него кавцію і кожного кварталу мусить бути провірка в кооперативі. З кавціі стягнемо шкоду. А що є в нас воля серед найгірших труднощів удержати кооперативу, а що знаємо моральну вартість кожного в селі і знаємо як всі ведуть себе, тому пустимо за ляду тільки морально вартних і будемо продавця дуже пильно наглядати та контролювати. Перед урухомленням кооперативної торгівлі мусить піти кандидат на продавця на практику до якоїсь кооперативи, бо склепарство нелегка справа й по скінченню шкіл вчуться торгівлі літами.

Питання. А колиб прийшли непередбачувані труднощі і все завалили? Тоді з нас по віки сміялися би й висміяли би кооперацію...

Відповідь. Кооперацію створили і провадять такі самі люди доброї волі, як ми. Маємо плян, на якому хочемо оперти організацію, маємо розрахунок приблизних доходів і видатків, заінтересуємо громаду, зберемо відповідний уділовий капітал і, контролюючи себе, зачнемо кооперативну торгівлю. Будемо вчитися від свідоміших діла й ставатимемо щораз кращими господарями кооперативного маєтку. Щож буде — побачимо. Знаємо тільки, що ділом, а не словами, хочемо громадою боротися з визиском...

Усякі питання родяться над пляном. Усякі балачки, усякі міркування, усякі відповіді. Думка працює, уявляє наперед ясні та чорні картини, наводить сумніви, розв'язує можливі загадки. Вона кружляє в мряковині непевности та лине все ближче й ближче до твердих основ, на яких хоче оперти майбутню будівлю. У споживчій кооперації тою основою є число населення і число господарських одиниць округу діяльності та сила їх споживання. В молочарській організації мусить бути основою всякого пляну число коров та їх молочність. В організації ощадности та кредиту зачнемо від оцінки істнуючої чесноти ощаджування та від можливостей виховати ощаджуюче населення. В організації збуту худоби, збіжа, чи овочів: відносний хліборобський продукт та попитність за ним на ринку ляжуть в основу креслення плянів.

Кооперативам нижчого ступня помагають при укладанню пляну господарки формулярі розроблені союзами кооператив. Такі формулярі повинні вже бути для тих, що мають намір створити якусь кооперативну організацію. З кінцем кожного року повинні би всі кооперативи предклатати до затвердження, разом з білянсом, плян господарки на найближ-

чий рік. А всім кооперативним організаціям треба знати статистику про загосподарювання свого району. На основі статистики населення та всіх інших зібраних дат розроблюється статистика організації, якою мається вказати добутки та браки організації, накреслити ті області, що їх зараз треба рушити, вказати на осяги в областях загосподарених, розрадувати всіх, хто успішно працював, вказати де є праця для нової енергії. Добре, живо, хутко, основно розроблена статистика має бути провідником усього кооперативного руху. Без статистики нема пляну, а без пляну нічого не догосподарюємося.

З розрахунком, з пляном господарюють народи славні, народи багаті. Жиди від молодости вправляються в розрахунках, в укладанню плянів, в пляномірнім господарюванні. І опанували фінансово світ. Між славянами вміють Чехи розраховуватися, жити по плянови. І їх молода держава зразу блиснула перед світом порядком фінансів та взагалі умілою господаркою. Чи Українці належуть до господарних народів? Чи Українці звикли укладати пляни, жити після господарського пляну? Мабуть ні. Мабуть з тої причини, що не вміємо по плянові жити, ми нарід бідний і нічим не блиснули перед світом.

ВИКОНАВЦІ ПЛЯНУ.

Є люди, які вічно мають нові пляни, вічно творять свіжі, але жадного не всилі виконати. Є люди, які ніколи не мають свого пляну, але вміють точно, „по собачому“, виконувати чужі пляни.

Про перших сказано: „Носиться з пляном, як курка з яйцем та не годен знести“. „В него гадок, як у пса стежок“.

По поняттям народньої „мудрости“ такі люди це несерйозні люди, їм чогось бракує. „Такий мудрий, аж дурний“ — кажуть нераз.

Про других кажуть: твердий чоловік, тупий чоловік.

Хто не висмівав і не висміює перших? Хто не лає других? У письменників перший, це вічно опянений спиртом або якоюсь ідеєю осібняк. Він обриває вам гузики, бо притримує, щоби не втікли, а вислухали його „пляну“. Він, мимо того, милий, любий чоловічок, хоч вічно занедбаний, вічно в грошевих клопотах і вічно молодь та відважні жінки грають йому поза плечима на носі.

Другий тип не є милий, ані не є любий. Він у письменників хам мазаний дьохтем або наперфумована, надута, сальонова кукла. Поза його плечима не грають на носі. Його всі лякаються, від него, як від зачумленого, втікають всі. Коли такий приходить до влади, то його першою урядовою функцією є морд. Морд сміху, радості. Він і людину, і маси мордує, як це є в плянові, йому дорученому до виконання.

Народня мудрість і письменники не все мають рацію, хоч усе мають рацію ті, які не жаліють ні часу, ні гроша на пізнання народньої мудрости та на пізнання творів письменників. Народня мудрість є часто — немудра, а малюнки письменників бувають односторонні та переборщені. Автім давно сказано, і всі знають, що в господарстві навіть „дрянь“ може знадобитися та бути в свою пору придатною.

Творчі одиниці самих плянів і обмежені люди твердого п'ястука б'ються за владу в кооперативі тоді, коли в наслідок здорової господарки є там заінтересовання кооперативним ділом.

Не буде інтересу до кооперативи, то не буде ніякої підстави для господарки в ній. Отже постійне заінтересовання членів та всего загалу — це перша умова, перша конечність при виконуванні уложеного пляну господарки.

Хто має дбати за цю першу умовину? Мають дбати всі члени, а головню члени завідуючих органів кооперативи. А під чийм проводом? Найліпше, коли провід є збірний: як воля всего заряду. Та, звичайно, так в нас буває, що провід остає за головою надзірної ради. Отже, коли нема інтересу до кооперативи, коли паде інтерес, який був, тоді, в першу чергу, мусимо запитати, чи не винен в тім голова надзірної ради. Він є головним опікуном, так сказати патроном кооперативи, він може лихо, невміло патрунував кооперативі, коли був до неї інтерес, а його нема або паде... А що дає за поруку, що виберуть відповідного, ініціативного, роботящого голову надзірної ради, що таких справжніх патронів не будуть валити, а будуть ними дорожити і їх зусилля попірати? На те одна відповідь: за порукою того є кооперативна свідомість членів, найбільша кількість активних кооператорів. Хтож освідомить, хтож виховає кооператорів, як їх ще нема? Обовязок виховувати кооператорів тяжить на ініціативнім гуртку, який заснував кооперативу, чи хоче її заснувати, а в цілій кооперативній організації цей обовязок мусить виконувати установа, яка взялася пропагувати осноровання кооператив. Піддержувати ті зусилля, поширювати цю першорядну роботу мусять всі кооперативні централі, всі кооперативи і кооперативні робітники під проводом найвищої пропагандистичної установи, то є під проводом її ради, її президента: прем'єра між всіми патронами кооператив, що має бути найліпшим поміж ліпшими.

Так-то удача господарського пляну у найменшій кооперативці десь далеко в горах чи між поліськими болотами, залежить від правильної праці в найвищій централі і, навпаки, існування тоїж централі залежить від правильної роботи по кооперативах на місцях. Так-то кожний з нас стає частинкою машини і кожний впливає на правильність її функціонування.

Отже дійсно на кожному з нас „мільйонів стан стоїть і за долю мільйонів мусиш дати ти одвіт“...

Добрих плянів є багато. Всі їх добре знати. Як виконувати пляни: поучують інструкції, пригадки, доручення, заваги, вказівки, обіжники, накази словні і на письмі. Всесторонні і дуже ясно виложені ті вказівки. Та всі вказівки виконують тільки люди. Найгарніші, найсвідоміші люди будуть зле, будуть лихо господарювати, коли не буде в них доброго пляну. Найліпший плян зіпсують лихі люди, на підставі найліпшого пляну нароблять вони біди. Тільки всестороння пропаганда, тільки безстримне виховування кооператорів, тільки плянова, енергійна праця у всіх наших установах, праця всіх членів кооператив, а в першу чергу голов: дасть запоруку виконання уложених плянів та розвитку кооперації. Тоді на відповідні місця будуть приходити відповідні люди: у всяку пору, після потреби, люди ріжних вдач, талантів і темпераментів. Тоді кожний в відповідну пору знадобиться у великому господарстві.

Чи знають голови всіх рад української кооперації, властиві патрони нашого руху, про ці важливі обов'язки, які тяжать на них? Чи спокійно спали вони тоді, коли падав інтерес до їхньої кооперативи, коли не були там відповідні люди на місцях, коли вони працювали без пляну, коли не виконували порад і вказівок, вимаганих здоровою господарністю? Чи сплять вони дальше спокійно й безжурно, не роблячи нічого? Чи держать руку на живчику кооперативного життя, чи є тільки мальованими головами, фальшивими патронами?... Чи всі кооператори роблять по найліпшій волі своє діло? Чи виконують уперто плян скооперування сіл, міст, цілого народного господарства?

ПРИГАДКИ ПРИ ПРАЦІ.

I. Я є член віками неволеного суспільства, суспільства опущеного і самітнього, якого десь далеко можуть жаліти, але поблизу мало-хто радіє нашими успіхами, нашими установами, їх здоровлям, їх ростом.

II. Тільки у солідарному змаганні з тими, що тепер неволені, утиснені, визискувані — може прийти ліпша доля для українського громадянства.

III. В змаганню до кращого замало самої критики існуючого ладу, словного „нищення“ його. Критика це пустумельство тоді, коли в парі з нею не творять своїх установ, не виростають, не розвивають їх, допускають, щоби існуючі потрібні установи падали.

IV. Не забуду, що кооперацію створили позбавлені власних варстатів праці зарібники, на те її створили, щоби

масою складати дрібні останки із засобів на життя у спільний фонд, тим уможливити ведення спілкового підприємства, а із добутків тогож підприємства творити й виростати усі потрібні засоби продукції, усі нуждарям потрібні варстати праці: фабрики, заводи.

V. Не забуду, що тільки засобами вказаними кооператорами, тільки через кооперацію може прийти український нарід до своєї продукції, до тих варstatів праці, що їх мусить мати для розвитку своєї матеріяльної і духової культури.

VI. ... „Але кров моя раб, але мозок мій раб“ — сказав І. Франко, один з найкращих синів народу. Мої громадські діла, як діла кожного раба, будуть теж, більшою, солом'яним вогнем, після якого слідує зневіра, ляк і протигромадська робота.

VII. Щоби шкідливої роботи було щораз менше, мушу все сам себе підтягати до росту доброго громадянина, все стояти на сторожі рабських схильностей моїх і всіх тих, що живуть зі мною: все одно, чи вони „нижчі духом“, чи високо освічені, чи удають великих громадян, чи наразі справді дають свідоцтво громадської праці.

VIII. Може я опушу кооперативне діло, спроневірюся йому. Зрадять нас ті, що тепер найперші. Знаючи те, заздалегідь мусимо прийняти таку систему праці, так кожну справу мусимо вести в кооперативі, щоби запевнити нашій установі не хвилеве животіння, а по-всякчасний розвій. Колиж через нездар кооператива захиталася би, то ужию всієї енергії, щоби нездар усунути і діло направити та поставити установу на шлях правильного існування.

IX. Провадячи матеріяльні справи, буду змагати до вищих моральних вартостей, до виховання людини — громадянина: чесного, обовязкового, діловитого, жертвенного. Споживчу кооперативу попровадимо тільки по засадам рочдельської системи, кредитова кооператива мусить все бути наукою і школою оцщаджування. При збуті продуктів рільництва добувається ринок найкращою якістю товару і тому буду все підносити рільничу культуру хліборобства, бо хочу йому придбати доходів та уможливити справдішне й щораз більше користання з установ, які для него повстали.

X. Ніколи не забуду, що в кооперації більше, ніж в якій-небудь іншій області громадської діяльності, не дарує громадянство нікому жадного прогріху, що воно не памятає ніодної заслуги, але знає про найменшу провину і судить мене тільки після провин. Воно відвернеться від мене і від установи, яку веду, коли високолетні слова моїх обіцянок не будуть у повній згоді з моїми ділами, коли найменшим промахом спроневірюся ожданн'ям громадянства.

ПОСТІЙНА КОНТРОЛЯ.

Певне, що для слідження за тим, чи кооператива господарює здорово чи хибно, треба бути всім членам органів її при контролях, виконуваних спеціалістами і кожну увагу ревізора про цілість господарки та про поодинокі праці в ній якслід цінити. Певне, що ревізор сконтролює також плян господарки і його пристосовування в практиці. Саме виконання поревізійних доручень запевнить нормалізацію кооперативної роботи під правним та господарським оглядом. Ревізія повинна відбуватися бодай два рази до року, то є річна при складанню білянсу і в півроці для усталення стану кооперативи. Автім ревізій повинно бути тільки, кілька їх треба для кожної установи зокрема.

Також певне, що, крім ревізій, мусить все мати місце в кооперативі і самоконтроля.

Нехай продавець кожного дня контролює запас товарів, порядок їх уложення, стан запасу та потребу його відновлення. Нехай він контролює теж порядок та чистість в склеповім льокалі і перед льокалем.

Касієр, при відборі торгу нехай строго контролює продавця, а продавець касієра і взаємно підпишуть відносні документи.

При відборі товарів від справника контролюються взаємно справник та продавець. Нехай добре контролюються!

Всі покупці контролюють кожного дня продавця: як важить, як подає товари, чи знає їх ціну, чи бере ціну назначену цінником, який лад удержує в склепі, що знає про стан кооперативи та про приватну торгівлю. Навпаки, продавець контролює членів: де купують товари, чи не переплачують їх, чи знають про завдання кооперації і про положення кооперативи, як виконують обовязки супроти своєї установи.

Функціонарі влади контролюють постійно неоднораз в кооперативі: безпосередно, а ще більше і частійше контролюють все, що їм контролювати треба, через всяких підставлених осіб.

Відповідними статтями та запитамии може бути кооперативна преса, та література взагалі, першорядним чинником самоконтролі в кооперативі. Друковане слово може нераз помогти сконтролювати таке, чого не сконтролює ніякий ревізор. Сумління кооператора контролює преса та книжка, так докладно нераз контролює, що довго-довго болить.

Члени управи повинні кожного місяця контролювати книговодство та порівнувати сальда з дійсним запасом.

Члени надзірної ради контролюють на частих засіданнях членів управи. При спільному читанні кооперативної преси й усяких господарських публікацій контролюють вони і доповнюють своє знання. Уладжують читання для членів.

При спільній праці та при святах і забавах контролюють члени свої відомости про кооперацію й кооперацію взагалі та більш свідомі поучують менш свідомих. Усі наводять себе на добро для своєї установи.

Роботу в союзах контролює справник кооперації першого ступня, який там бере товари. Так само контролюють справника відносні службовці в торговельнім відділі союзу.

Всі централі контролює кожного дня широке кооперативне громадянство, судячи їх по письмах, по видаваній ними пресі, по службовій і навіть позаслужбовій поведінці, по їх позитивній роботі і по блудах, про які з ріжних жерел довідуються.

Робота передових людей в кооперації контролюється, обговорюється, критикується постійно й широко. Критика, як усюди критика: доброзичлива і злобна, предметова і натягнена, правдива і зближена до правди, формально неправдива, але по суті вірна, невірна і неправдива. Офіційну роботу критикує і її навітлює товариство заслужених практиків та ідейних кооператорів: товариство кооперативістів. На загальних зборах критикують всі. Критика й контролю, контролю й критика не вгавають в кооперації, вони невідлучні від кожного з нас, неначе власна тінь.

І добре воно. Добре для нашої господарки, для будження в нас нової, свіжої енергії. Що давши не один приватний підприємець, щоби його сконструював так йому прихильний ревізор, як контролює кооперацію союзний ревізор?

Збільшена контролія кооперації та живіша самокритика кооператорів завсіди мають благодійні наслідки. Вони бують в самозакоханні, заскоружлість, в лінощі думки, помагають налаштувати правильні функції всіх складників підприємства, помагають удержувати здорову господарку.

СЛІДОМ ЗА ОСЯГАМИ.

Осіною, коли все зведено з поля, обчислює рілник прибутки та витрати з кожного кусня ґрунту, з кожного роду господарки. Тоді є вільний час на такі рахунки і є змога, хоч і без книговодства, а наочно оцінювати зведено, зібране, придбане, — оцінювати те, хоч справді і не зовсім точно, однак з великою правдоподібністю. Тоді йдуть перші балачки про дальший спосіб господарювання, укладаються перші точки пляну господарки в найближчому році. Уся сім'я бере участь в тих розрахунках. Діти та жінки найвизомовніші. Діти приносять відомости з цілого села, жінки з ярмарків і з під церкви. Мати — хазяйка всіх вислухує, все знає, вона лагіднить дискусію, вирівнює протилежности, заклонює собою атаківаних фізично „промовців“, задалегідь

поскромлює тих, що провокують хрю. Де нема такого вирівнюючого чинника, там вічно гамір, шум, зачіпки, крики та бійки, а господарювання щораз гірше. Там на хату навіть птиця лякається сісти.

(Від кількадесяти літ пропонують хліборобські товариства на чинника вирівнюючого всю дискусію про господарювання — фахову книжку, а там, де ці пропозиції прийняли, щораз тихші дискусії про господарювання, а успіхи господарства щораз кращі. Там мати - хазяйка веселіша: навіть часом усміхнеться...)

В кооперативі укладають кожного року, на підставі книговодства та спису маєтку і довгів, вислідні рахунки, а рахунком зисків і страт збирають усі добутки та витрати, вказуючи: чи установа осягнула зиск, чи має страту. Ось той осяг з кінцем першого адміністраційного року в кооперативі, якої плян господарки ми тут на попередніх сторінках подали:

	зиски	страти
З Рку товарів	1.029.54	
„ „ продуктів	153.62	
„ „ коштів завідування		758.34
„ „ рухомости (25% амортизації)		54.—
До Рку білянсу (зиск як кінцевий осяг)		370.82
	1.183.16	1.183.16

До такого річного осягу йшли — як знаємо — по орієнтаційним знакам господарського пляну, але дійсність була інша, ніж плян.

Торгу було 7.536.—, отже більше, як предбачували. Пішло багато ниток, бо останніми літами під впливом жіночого віча та жіночої преси, багато вишивали в селі. Кравець і два шевці брали все в кооперативі, що потрібно до їх роботи. Пішло дещо скіри. Заліза і цвяхів продали за 398.— зл. Якийсь гончар завіз в село глиняну посуду, потім накупили й бляшаної та дещо продали. Кооператива продала 39 хусток жіночих на голову, а 282 кишенивих хусток. Пішло 62 кг цукорків. Молодь уладила літом сокільський фестин, а два рази були зимою вечерниці, на яких продавала кооператива. На фестині продали товарів за 235.84 зл., а на обох вечерницях за 154.26 зл.

Яець перепродала кооператива 400 кіп. Заробила на яйцях приблизно 10% того, що платила. Рахуючи 100 господарств в селі, є очевидно, що яець з села збула кооператива дуже мало, бо виказує не ціле яйце, а тільки трохи більше, ніж половину (0.66) від господарства в день. В селі яець багато більше, але йшли в приватні руки, через приватний sklep та через містечкових скупщиків.

У продавця виходила недостача на 134.56 зл. Припертий до кута, заявив зразу, що „він нічого не свідомий, мусить бути в рахунках якась помилка, а також вага не все важила точно та були в склепі нераз миші“. Збили його оправдання і вкінці признався, що має все „на книжці“, бо, мимо заказу, давав на борг „дуже певним“ людям і того всего є на 108.44 зл. Показалося, що між тими „певними“ є борги парубків на 55.— зл., а 20 господарів від 7 місяців нічого не звернули на борг. Крім того, було явних боргів місячникам на 83.72 зл. Частинно з вини продавця були страти на дріжджах (сплісніли на 4.— зл.), на голках (заржавіли на 1.— зл.), на муці (замокла в полудне під відчиненим вікном в час бурі на 18.— зл.), родзинках (зісхли на 6.— зл.). Була теж кара два рази за нечистоту в склепі: 15.— зл. Раз справника напав з товаром у полі дощ, а що немав непромакальної плахти, була шкода на 37.— зл. Разом в році було шкоди на поверх 80.— зл.

Продавцеві побільшили від пів року платню о 5.— зл., бо мав багато праці з яйцями. Всі книги й друки та кошти основання йшли через рахунок адміністрації і через той рахунок видаткували на справлення крат у двох вікнах та на два замки із залізом у дверях. З тої причини кошта завідування вийшли вищі, як сподівалися.

На бідненьке уладження склепу, разом з вагами, видали 216.— зл. А що ціна дерева і роботизни впала в році на половину, а вартість ваги обнизив продавець в перших місяцях через невміле обходження з нею, проте вартість всіх рухомостей в році спала так, що амортизували їх на 25%, то є сумою 54.— зл.

Життя ломить найосновніше обдумані пляни. Життя домало і тут наприклад взятий плян. Та чистий зиск — як бачимо — не вийшов багато менший, як надіялися.

У всяких умовинах буває різно. Нераз буває і ліпше, як вийшло тут. Часто є багато гірше. Воно залежить від точности передбачення і від обставин, в яких виконували уложені пляни. Від сліпого щастя залежить нераз удача пляну. А щастя ходить крутими стежками... Тому-то в приватних склепах тільки набитих підків, кілько в них порогів. Кооператори кажуть: „Проч з забобоном! Проворністю, меткістю, правильною орієнтацією та тактикою, відповідною кождо-часним обставинам: можна перехитрити і саме щастя. Воно звичайно лине до дбайливих, які господарюють ощадно, здорово!“

ІНСТРУКТОР НАВЧАЄ...

А коли зачнуться в зимі весілля по селах, тоді йдуть всюди найрізномордніші маеткові комбінації та оцінки. Тоді господарям живо стоїть перед очина їх маеток та їх довги, —

словом, білянс їх господарки. І всі в селі знають який-то білянс. Головно на його підставі навязують у нас супружне життя, визначають ролю і місця при столі при всяких обрядових подіях, вказують місця в церкві, мірять величину свічок для різних маеткових гуртків вірних, укладають слова і тон титулів до різних осіб та вчать усталених титулів навіть дрібні діти. Як всюди, а не лишень у нас на селі, як всюди в світі...

Зимою з кінцем грудня білянсують також майже всі наші кооперативи.

Білянс кооперативи, тут взятої наприклад, був ось який:

довги		маеток	
Запасний фонд	19.—	Готівка	14.30
Удїли	190.—	Запас товарів	1.186.34
Кредит готівкою	600.—	Запас боргів	192.16
Кредит товарами	443.14	Запас продуктів	18.16
Зиск	370.82	Льокації	50.—
		Рухомости	162.—
	<hr/>		<hr/>
	1.622.96		1.622.96

Зложивши цей білянс та розслідивши всю господарку кооперативи, подав інструктор до протоколу поліюстраційного засідання ось які завваги про цілість кооперативної господарки:

1. В першому році існування були помилки і непотрібні та немалі страти, але не були вони аж так важкі, щоби підірвали існування кооперативи. Коли помилки не повторилися би, то їх можна колись числити на рахунок видатку на науку кооперативної торгівлі для людей, що не мали ніколи з нею до діла. Тим більше повинні ті люди, які робили помилки, цінити кооперативу і дорожити нею.

2. Торгів не належить скоро надіятися більших, як були. Дотеперішній наш досвід з математичною стилістю показує, що, як у всім, так і в кооперації, ми є химерне, чуттям, а не розсудком кероване суспільство. Село на початку звязує з кооперативою якісь дуже рожеві надії. Новість дражнить, манить. Колиж прийде найменша трудність, зразу покажеться брак у нас упертости, видержаности, масового ломання труднощів, хочби і жертвою. Труднощі прийдуть ще, і то немалі труднощі. Самі ми собі їх всюди створюємо: нашою легко-важністю та небажанням уперто досконалити себе та свої установи. А зовнішні вороги працюють постійно для створення нам труднощів.

3. Між товарами була на продаж скіра, посуда. Можнаби ще ввести найпотрібніші матерії. Та осторожно із всіми тими товарами! Все мати їх маленьку кількість, наприклад на певний збут протягом місяця і то місяця, коли йдуть найкраще. Матерії мусять бути модні, за якими питають тепер,

зараз. Бо остануть, треба буде випродувати за пів дармо, або тратити на замороженому у них капіталі.

4. Вже тепер тратить кооператива на гузиках, на стяжках, на посуді, що остала, на залізі. Всіх тих товарів багато і поки їх випродають, мине чимало часу.

5. Запас всіх товарів зависокий. Не повинно їх бути більше, ніж виносить 6-ти тижневий торг. Хутше це менше, навіть до запасу 3-тижневого торгу. Отже тут не повинно було буги товарів вище, як на 800.— зл. Надвишку в сумі майже 400.— зл. зараз, по осягненню готівки, треба звернути вірителям. Таж у містечку є багато громадян з села кожного тижня і кожного тижня в повітовому союзі можна за готівку набрати свіжих, а потрібних товарів.

6. Управа вимагає, щоби заохотити населення купувати тільки в кооперативі. „Слово — полова, а добрий приклад заохочує найкраще“! Управа накупила товарів в своїй централі 38%, а 62% деінде. Твердять, що купували в своїй гуртівни все, що у них було. Але є в кооперативі мило не-Центросоюза, папірки не-Будучности, синка не-Зорі. Що це все значить? Воно мусить значити: „Купуйте у нас так, як ми купуємо у своїх!“ Оправдуються тим, що населення вимагає тих товарів. Якжеж мають вимагати інших, коли ніхто їх до того не призвичаює? Приватні купці всіми засобами навіть накидують товарі своїх фірм, щоби до них населення привикло.

7. Всі товарі, які є в цій кооперативі, це, властиво, не кооперативні товарі. Це товарі кредиторів (церква 400.— зл. і п. Д. званий „американець“ 200.— зл.) та вірителів товарових (П. С. К. 200.— зл. і двох приватних на 243.14 зл.). Увесь позичковий капітал уміщений в товарах.

8. Кооператива вже з початку не мала жадних своїх оборотових фондів. Все видала на уладження склепу (рухомости). Тільки завдяки допомозі кредиторів змогла набути товарі до обороту і істнувати.

9. В найменшому селі може йти і розвиватися кооператива. Для того не треба вже тепер еднати собі спеціальну прихильність до кооперації всего населення. Такої прихильности всіх не може на разі бути. Та у більшости є вже дуже правильне розуміння важливости кооперації для нас і більшість прийде напевно купувати в кооперативі. Треба тільки правильно провадити кооперативу, отже й мати все усі потрібні товарі і то по найдогіднішій ціні.

10. Кожна кооператива удержиться, коли хутко сплачує довги. В цій кооперативі оборотовий фонд роздавав продавець довжникам, а управа наразі тих боржників приймила. При такому роздаванні можна доповнювати запас товарів тільки затяганням дальших кредитів.

11. Кожна споживча кооператива удержиться, коли не буде нікому боргувати. Кооперативи, які занадто розборгували, тільки з тої причини вже повпадали, а ті, що боргують, також упадають. Боргуючи, мусить кооператива продавати товари дорожче, щоби заплатити відсотки від кредитів. На перший рік дали цій кооперативі кредит безпроцентово, але почавши від другого року, буде кооператива платити 10% річно. Хіба кого притягнуть до кооперативи вищими цінами товарів? — Боргуючи, роблять собі ворогів в селі. Кожний оминає свого вірителя, коли не може або не хоче віддати. Наші люди не навчені провадити свої господарства як слід і майже ніколи не хотять в пору віддати довгу або й не можуть його віддати. Отже, побравши кредит в кооперативі, будуть її оминати, а коли через борги підуть з ким на дорогу права, то буде літами чинним ворогом кооперативи. А змусять подати боржників до суду кредитори. Вони не подарують даного кредиту.

12. Кооператива, це не є приватний власник, якому байдуже, як господарює населення. Це передусім не є той приватний власник, який радіє, коли його довжник господарює зле і задовжується в него, або в його союзників, щораз більше, а віритель, чито змовлені вірителі, ждуть тільки догідної хвилі, щоби сісти на гіпотечку довжника, знищити його та так спекуляцією ставати співвласниками ґрунту чи взагалі краєвих дібр. Кооператива має дуже пильно інтересуватися: як господарюють її члени та населення взагалі. Кооператива має навчити населення правильної господарки. Ця кооператива — як споживча кооператива — мала навчати, що на споживчі потреби видаткується тільки готівку, яка вже є, а не затагується споживчих кредитів. Продавець, боргуючи, не навчав так населення. Його поведінка була така, як тих тисячу і тисячу спекулянтів, що своїми інтересами нищать населення, бо це є в їх пляні. Продавець боргами несвідомо нищив населення, а через ломання заказу боргувати, нищив кооперативу. З тої причини треба на місце цього продавця шукати іншого, бо теперішній зруйнує спільне добро і велику ідею виставить на сміх. Таксамо треба оглядатися за кандидатами для зміни управи, бо показалися замало енергійними і не змогли вести кооперативу як слід. Боргованням та несплачуванням кредитів, які затагнули, ділали на згубу кооперативи якраз ті, що їх вибрали розвивати установу.

13. Весь річний зиск мусить остати в цій кооперативі, а то на запасному фонді. Немає ще, на жаль, з чого дати тепер товарних зворотів, хоч властиво повинно датися. Тепер мусять ще збирати оборотові фонди, щоби мати змогу вести діяльність взагалі. — Кооператива має 38 членів, які зложили по 5.— зл. на уділ. Можуть приєднати ще другу таку саму кількість. А передусім повинні зараз стягнути всі борги, ні-

кому, крім справжніх місячників, не боргувати, що зароблять, тим повинні сплачувати кредиторів, щоби від нікого не була кооперація матеріально залежна. Коли з кінцем другого року існування прийде кооперативі знову 400.— зл. на запасний фонд, а не буде ніяких боргів, то половину потрібного запасу товарів набудуть тоді за власну готівку. При добрій господарці буде кооперація з кінцем третього року самовистарчальною, то є не буде нікому винна, а все, що тоді буде мати, буде її справжньою власністю. Тоді приймуть кооперацію, як здоровий організм в нашій організації, до Р. С. У. К. Нині мусить кооперація оплачувати ще високо кожну фахову обслугу і стояти поза своєю союзною організацією.

14. Видатки кооперації не були наразі вищі над спромогу. Але жадна підвишка платень не сміє мати місце, бо нема з чого, і всяка підвишка не була би у здоровому відношенні до прибутків. Тільки відповідно до торгів, і у нинішній висоті процентів, платити їй даліше. — Ощаджувати на підводах, на папері і торбинках до пакування.

15. Про будівництво дому нема й мови. Дім можна будувати без розвалу кооперації тоді, коли вже зібрали власні засоби на дім і ті засоби є на долоні. Нехай громадянство жертвенністю побудує Народний Дім, а в ньому домілку для кооперації.

16. Товари мають зараз забезпечити від вогню й влому, бо лихо не спить і кожної хвили можуть стратити все.

17. Безумовно повинні зараз побільшити працю при збуті рільничих продуктів, в першу чергу яєць. За продукти повинні платити так високо, щоби тільки не стратили на тім збуті. Тоді ціле село прийде міняти за продукти потрібні товари. Кооперація повинна прислухуватися пильно плянам повітового союзу щодо збуту сільських продуктів і співпрацювати з ним.

Взагалі ж треба пам'ятати, що кооперацію є дуже легко заснувати, а ще легше її вести, але тільки тоді, коли зібрали від членів зараз на початку відповідний фонд і господарювали так, щоби ніде не задовжити кооперацію, мати все готові засоби на усі потреби підприємства, одним словом, коли ведуть діло по вказівкам союзу та фахових кооператорів. Тоді ніяка конкуренція нестрашна кооперації і ніяка криза не всилі повалити її. Валять кооперації тільки тоді, коли в господарці не пристосовують фахових вказівок, а роблять якраз навпаки, ведучи кооперацію „своїм розумом“, розумом неусвідомлених ані щодо вимогів здорової господарки, ані щодо вимогів кооперації. Сотки літ ждало громадянство на торговельну установу, в якій не було би визиску. Не соток,

а тільки трьох літ правильної господарки, після тут поданих вказівок, треба, щоби дану кооперативу поставити на тверді основи розвитку. Не можна допустити й гадки про те, щоби на сто господарів не найшлося в селі кількох, які цілою душею бажають, через свою господарську установу, боротися із визиском на нашій землі. Треба вірити, що й тут, і всюди, де кооператива попала в тяжкий стан, знайдеться ще, мимо тяжких труднощів довкруги, тільки громадської амбіції, що виведуть кооперативне діло на ясний шлях і, господарюючи після розумного пляну, поведуть всюди установу так, щоби справді побіджувати віковий визиск. Нічого в світі не треба нам так пильно, як тої побіди. До неї дорога бита, але тільки через постійно здорову господарку кооператив.

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001018574553

619542744

1197

16. LUT. 1933

ai 4

